

WHAT DO UZBEK STUDENTS SAY ABOUT SCIENTIFIC ACTIVITY?

Khurramov Mansur Musurmon o'g'li

Tashkent State University named after Nizami
Student of the Faculty of Military Education of the Pedagogical University
mansurhurramov71@gmail.com
+998909621421

O'ZBEK TALABASI ILMIIY FAOLIYAT HAQIDA NIMA DEYDI?

Xurramov Mansur Musurmon o'g'li

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat
pedagogika universiteti Harbiy ta'lim fakulteti talabasi
mansurhurramov71@gmail.com
+998909621421

Jonajon O'zbekistonimiz yangi o'n yillikka qadam qo'ymoqda. Erishgan natijalarimiz tarixga aylanib, oldimizda yangi-yangi o'zgarishlarni amalga oshirish bo'yicha ulkan vazifalar va imkoniyatlar paydo bo'lmoqda. Hozirgi vaqtda fan avvalo ijtimoiy-madaniy hodisa sifatida namoyon bo'ladi. Bu fan jamiyatda amal qiluvchi rang-barang kuchlar va ta'sirlarga bog'liq ekanligi, ijtimoiy kontekstda o'z ustuvor vazifalarini belgilashi, murosa madoriga moyilligi va o'zi ham jamiyat hayotini sezilarli darajada belgilashini anglatadi. Shu tariqa ikki xil bog'lanish qayd etiladi: fan ijtimoiy-madaniy hodisa sifatida insoniyatning dunyo haqida haqiqiy, aniq bilim olish va yaratishga bo'lgan muayyan ehtiyojiga javob tariqasida yuzaga kelgan va o'z mavjudlik jarayonida jamiyat hayotining barcha jabhalari rivojlanishiga ancha kuchli ta'sir ko'rsatadi. Fan ijtimoiy-madaniy hodisa sifatida qaralishi shu bilan izohlanadiki, uning asoslarini o'rganish to'g'risida so'z yuritilgan taqdirda bugungi kunda biz fan deb ataydigan hodisaning chegarasi "madaniyat" chegarasigacha kengayadi. Boshqa tomondan, fan o'zining dastlabki –faoliyat va texnologiya sifatidagi talqinida madaniyatning birdan-bir barqaror va "haqiqiy" poydevori roliga da'vogar bo'ladi. Umuman olganda, "Agar fanni ulkan bir daraxt deb tasavvur qilsak. tadqiqotlar uning ildizini tashkil etadi. Zero, ildiz qanchalik baquvvat, chuqur ketgan bo'lsa, daraxt shunchalik barq urib yashnaydi, ko'p hosil beradi". Yurtimizda ilmning baquvvat ildizlari azaldan mavjud bo'lib, bugungi kunda bularga tayanib buyuk bunyodkorlik ishlarini amalga oshirishga cheksiz imkoniyatlar mavjud. Hozirda yoshlarimiz uchun ilm olishga imkoniyatlar mavjud borib, ular rivojlangan mamlakatlarda o'z ilmiy salohiyatini oshirib kelmoqdalar yoki Vatanimizda yashayotgan xohlagan yoshlar uchun dunyoga chiqishning imkoniyati nihoyatda beqiyosdir.

Talabalar dunyoqarashini kengaytirish uchun avvalo, ular ongida ilmiy izlanish haqidagi tushunchani paydo qilish lozim. Ilmiy izlanish ilmiy-tadqiqotning o'ziga xos ko'rinishi bo'lib, yangilikni topishga qaratilgan faoliyatdan iborat. Talaba-yoshlarga ilmiy izlanish haqida tushuncha berishda ularning intellektual salohiyatli bo'lishini (aqlli, ongli, ilmi, bilimli, ijodga

intiluvchan, fikrlash doirasi kengligi.) va ijodiy jasurligini hamda qat'iyat bilan yangilikka intilishi lozimligini keng miqyosda tushuntirish lozim. Bunda ijodkor talaba o'z zamonasining ilg'or g'oyalari bilan qurollangan bo'lishi ham ilmiy izlanish samaradorligini oshirishda muhim asos bo'ladi.

Talabalar ilmiy dunyoqarashini kengaytirish ishlarini ta'lim-tarbiya jarayonining turli jabhalarida amalga oshirish mumkin. Buning uchun har bir fan rivojlanishidagi ilmiy asarlarni qayd qilib o'tish va ilmiy izlanish jarayoniga talabalarning e'tiborini qaratish yetarli. Bularni talabalarga mustaqil topshiriq berish orqali birinchi kursdan boshlash kerak va ushbu jarayonning uzluksiz ketma-ketligini quyidagicha amalga oshirgan ma'qul deb o'ylayman : talabalarga o'rganiladigan bilim, tushuncha, ko'nikma va malaka yuzasidan ma'lumotlar to'plashni (ma'lumotlar bankini hosil qilishni) va ularni axborotlar ko'rinishiga keltirishni o'rgatish. Bunda kutubxonadagi kartoteka va ular asosida adabiyotlar ro'yxati tuziladi hamda o'rganilgan fanlar bo'yicha bilimlar, tushunchalar, qonunlar, qoidalar, ko'nikma va malaka tizimlari yaratiladi. Talabada undan intellektual salohiyatni kengaytirish, muntazam foydalanish uchun qulay holga keltirish imkoniyati bo'ladi. O'rganilishi kerak bo'lgan adabiyotlarning annotatsiyasi yoki referati haqida ma'lumot berish, buni fan o'qituvchilari o'z fanini o'rgatishning dastlabki bosqichida, ya'ni fanning maqsad va vazifalari hamda predmetlarini bayon qilish paytida amalga oshirsa bo'ladi, yoki bu jarayon ilmiy ijodiyot to'garaklarining bevosita vazifasidir.

Jumladan, talabalarga aniq mavzu bo'yicha referat yozishni topshirish orqali ham amalga oshiriladi; ilmiy to'garaklarga ilmiy mavzular orqali qatnashish; talabalarning kurs ish (loyiha)larini tayyorlashga qatnashishi; muayyan fanga oid ilm-fan va texnika-texnologiyalarga bog'liq ilmiy qadriyatlarni yig'ish va ularni bir tizimga keltirish; ilmiy tushunchalar va fikr (g'oya)lar bilan ilmiy-nazariy va ilmiy-amaliy anjumanlarga qatnashish uchun ma'ruzalar tayyorlash; ilmiy seminarlarga faol qatnashish; ilmiy qadriyatlarining ijtimoiy-moddiy qadriyatlarga aylanishi monitoringini olib borish; bitiruv malakaviy ishini tayyorlashda qatnashish shular qatoridadir .

Talabalar ilmiy dunyoqarashini kengaytirishning qayd etilgan uzluksizligida tegishli topshiriqlar berishda o'tiladigan fanlar mazmuniga ko'proq e'tibor berishga to'g'ri keladi, chunki oliy ta'lim muassasalarida talabalarning ilmiy dunyoqarashi asosan o'qitiladigan fanlar mazmunlari va ularga tegishli ilmiy-texnika taraqqiyoti yutoqilari asosida shakllanadi. Talabalar ilmiy dunyoqarashini kengaytirish ilm-fan, ta'lim-tarbiya va texnika-texnologiyalarning muntazam rivojlanish natijalari ta'siri ostida ro'y beradi. Bunday jarayonda texnika-texnologiyalar muntazam ravishda takomillashib, rivojlanib bormoqda va natijada shunga mos yetuk mutaxassislar tayyorlash zarurati ham tug' ilmoqda.

Hech kimga sir emaski, hozirgi talabalar izlanish borasida ancha sust va ilmiy faoliyatda yangi bosqich faollik xususiyati unchalik ko'zga tashlanmaydi. Bu bizni xavotirga soladigan va o'ylashga majbur qiladigan haqiqat bo'lib, psixologlarning aytishicha, har bir darsda o'qish ko'rsatkichi va davomatning pasayishi sabablari turlicha. Masalan, birinchi kurs talabalarining davomat darajasi ularning yangi jamoaga moslashish muvaffaqiyatiga bog'liq. Ikkinchi yili talabalar kursdoshlari bilan muammolarga duch kelishadi, shuning uchun darsni qoldirish. Uchinchi kurs talabalarining o'qish motivatsiyasi yo'qoladi, bu juda ko'p fanlarni o'rganishi bilan bog'liq. Ko'pincha, uchinchi yilda yoshlar kelajakda kim bo'lishni, ya'ni qanday ilmiy tadqiqotchi yoki yetuk kadrlardan bo'lishni xohlashlarini allaqachon tasavvur qilishadi va

hozirda ular tanlagan kasbidan qandaydir umidsiz va sifatsiz izlanishni tadqiqot olib borganligini anglashadi. To'rtinchi yilda har ikki talabdan biri qo'shimcha pul ishlashga harakat qiladi va natijada o'qish va ishni birlashtirishga harakat qilish kerak bo'lib, darslarni qoldirish, va akademik ko'rsatkichlarning pasayishi kuzatiladi.

Bu zamonaviy talabaning yaxshi o'qimasligining asosiy sababi, ulardagi ta'lim hamda darsga bo'lgan erinchoqlik, ammo bu uni yengib bo'lmaydi degani emas. Fanga nisbatan erinchoqlik ostida turli xil bahonalar yashiringan: "Menga bu mavzuni tushunish uchun berilmayapti", "Bu ilmiy izlanishlar kelajakda menga foydali bo'lmaydi" shu kabi sabablar yosh izlanuvchilarning tadqiqotlar olib borishiga zamin yaratadi olmaydi.

Insonning shaxsiy xususiyatlarini baholashga turli pozitsiyalardan murojaat qilish mumkin. Ammo eng universalni insonning asosiy fazilatlarini tavsiflovchi "katta beshta shaxsiy xususiyat" deb hisoblash mumkin. U beshta asosiy xususiyatni o'z ichiga oladi (ekstraversiya, hamkorlik, vijdonlilik, nevrotikizm va tajribaga ochiqlik) va ko'pincha psixologik tadqiqotlarda, shu jumladan ta'lim psixologiyasida qo'llaniladi. O'qish paytida bizga nafaqat kitoblar va o'qituvchilar, balki boshqa hamkasblar ham dars berishadi. Agar biz do'stlarimiz bilan o'zimizdan ko'ra aqlli muloqot qilsak, unda hamma narsa teng bo'lsa, bizning o'quv muvaffaqiyatimiz oshishi mumkin. Siz topshiriqlarga birgalikda tayyorgarlik ko'rishingiz, tushunarsiz materiallarni saralashingiz mumkin. Va o'qituvchining o'zi, qaysi guruh bilan ishlashiga qarab, kuchli yoki kuchsiz, ma'lum bir o'qitish texnikasi to'plami bilan tezroq yoki sekinroq dars beradi.

O'qituvchilar va olimlarning har bir avlodi o'z davridagi izlanish va tadqiqotlar bilan ta'lim jarayonida samaradorlikka erishadi. Zamonaviy bugungi kun olim- tadqiqotchilari yaxshi uyg'un ilmiy bazaga aylangan ma'lum material, bu holda ijtimoiy hodisalarni o'rganishadi. Biroq, vaqt bir joyda turmaydi va bilim doimo yangilanishni talab qiladi. Elektron kutubxona tizimlari va ekspertlar tomonidan ko'rib chiqilgan jurnallar agregatorlari zamonaviy bilimlarning yaxshi manbalari bo'lishi mumkin. Bilimlarni aktallashtirish sizga umumiy haqiqatlarni boshqa tomondan qarashga, ongning harakatchanligini va yangi bilimlarga ochiqligini namoyish etishga imkon beradi, ammo bu yetarli emas. Bugungi kunda o'rganish bu bog'liq bo'lgan bilim sohaslarini o'zlashtirishni, ilg'or tadqiqot yondashuvlarini o'zlashtirishni va rivojlantirishni anglatadi. Bu akademik harakatchanlikni kengaytiradi: sotsiologlar va tilshunoslar ko'pincha yaxshi dasturchilarga aylanishadi va IT-vositalardan faol foydalanadilar, professional jurnalistlar mualliflik huquqi va menejment sohasida bilimlarni o'zlashtiradilar, tarixchilar va arxeologlar tahririyat ishlarini osonlikcha o'zlashtiradilar. Fanlararolik har bir o'qituvchiga o'z bilimlariga yangicha qarashga yordam beradi va shubhasiz ularning turg'un shaklini mustahkamlaydi. Ta'lim tizimli ravishda harakatchan va o'zgaruvchan, shuning uchun talabalar, xususan yosh izlanuvchilarni rag'batlantirish zarur deb o'ylayman.